

Łabędź, K. (Red.) (2024). *Socjologia i psychologia polityki*. Seria „Słowniki Społeczne”. W. Pasierbek, & B. Szlachta (Red.). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie [recenzja].

Jedną z „osobliwości” nauk społecznych jest ich refleksyjność. Przypomina o tym we *Wprowadzeniu* (s. 10–11) Krzysztof Łabędź, socjolog i politolog, redaktor recenzowanego tomu. Socjologia, będąc naukowym samoopisem społeczeństwa, ma wpływ na badaną rzeczywistość, o ile w spopularyzowanej formie znajduje zastosowanie w życiu codziennym. Dzieje się tak zwłaszcza dzisiaj za pośrednictwem licznych podręczników, poradników, przewodników i właśnie słowników. Wiedza psychologiczna popularyzowana jest ponadto za pomocą różnych form terapii, doradztwa i coachingu. W dobie późnej nowoczesności socjologia jako ważny element „instytucjonalnej refleksyjności” (Giddens, 2010) dostarcza aktualnej wiedzy na temat zachodzących zmian społecznych, wpływając jednocześnie do pewnego stopnia na ich kształt i kierunek. Dotyczy to zarówno wielkich procesów globalnych, jak i kształtowania się jednostkowych tożsamości.

Recenzowana książka jest częścią znakomitej serii „Słowników Społecznych” pod redakcją Wita Pasierbka SJ i Bogdana Szlachty, która ukazuje się w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie, a docelowo ma obejmować ponad dwadzieścia tomów. Biorąc pod uwagę zróżnicowanie i złożoność współczesnego społeczeństwa, skala przedsięwzięcia wydaje się w pełni adekwatna. Redaktorzy serii dobrze rozpoznali zapotrzebowanie współczesnych na publikacje będące wiarygodnym źródłem pogłębionej wiedzy o świecie. Jak czytamy w *Słowie wstępu*, „Słowniki” oferują czytelnikom „naukowe ujęcie ważnych problemów, z którymi zmagają się współczesny człowiek” (s. 8), uwzględniając przy tym także nauczanie społeczne Kościoła. Co istotne, wszystkie hasła dostępne są *online* w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej.

Zamieszczone w recenzowanym tomie artykuły traktują o najważniejszych kategoriach i zjawiskach badanych przez socjologię i psychologię polityki. Znajdziemy w nim opracowania na temat polityki, władzy, demokracji, autorytaryzmu i totalitaryzmu, elit,

narodu, socjalizacji i kultury politycznej, aktywności/bierności i radykalizmu politycznego, osobowości i postaw politycznych, patologii świadomości politycznej, społeczeństwa obywatelskiego, relacji międzygrupowych, ruchów społecznych i partii politycznych, opinii publicznej i nowych technologii oraz katolickiej nauki społecznej. Wymienione zagadnienia nie wyczerpują oczywiście wszystkich problemów omawianych w ramach tytułowych dyscyplin. Brakuje na przykład opracowania na temat socjologii stosunków międzynarodowych. Mając jednak na uwadze przyjęty w całej serii limit 20 haseł, należy uznać dokonaną selekcję za dobrze przemyślaną i uzasadnioną.

Pierwszy artykuł pt. *Socjologia a psychologia polityki*, autorstwa Krzysztofa Łabędzia, stanowi bardzo dobre wprowadzenie do omawianych w tomie zagadnień. Autor porusza w nim m.in. problem definiowania wymienionych dyscyplin na tle dyscyplin pokrewnych, zwłaszcza nauki o polityce. Podczas gdy niektórzy badacze po prostu utożsamiają socjologię polityki z nauką o polityce, inni starają się wskazać istotne różnice między nimi. W tym kontekście przywołane jest stanowisko R. Bendixa i S.M. Lipseta, zgodnie z którym „nauka o polityce wychodzi od państwa i bada jego wpływ na społeczeństwo, a socjologia polityki wychodzi od społeczeństwa i bada jego wpływ na państwo” (s. 15). Czy jednak na tej podstawie można stwierdzić, które tematy i zagadnienia mają charakter socjologiczny, a które politologiczny? Czy np. problematyka socjalizacji i kultury politycznej jest „bardziej socjologiczna” niż problematyka ustroju demokratycznego? Z pewnością łatwiej jest odróżnić podejście socjologii polityki od perspektywy nauki o państwie i prawie czy ekonomii. Z kolei granice między socjologią a psychologią polityki wydają się płynne. Jak stwierdza Autor, „[o]bydwie dyscypliny w wielu przypadkach zajmują się badaniem tych samych zagadnień, a różnic należy szukać w sposobie ich ujmowania” (s. 29).

Problemy definicyjne dostarcza też samo pojęcie polityki, o czym mowa jest już we *Wprowadzeniu* (s. 9). Mając to zapewne na uwadze, Agnieszka Pawłowska w hasle *Konflikt i konsens – dwie wizje polityki* skupia się nie tyle na naukowej definicji polityki, ile na pytaniu, czym jest polityka dla rozmaitych aktorów życia publicznego. Konflikt i konsens są w tej perspektywie kluczowymi kategoriami konkurencyjnych interpretacji czy też „opowieści o polityce” (s. 35),

która jest postrzegana bądź jako „ciągła walka między podmiotami politycznymi o odmiennych celach i światopoglądach”, bądź też jako proces „porozumieni[a] między aktorami politycznymi co do kierunków i zasad polityki” (s. 33). Zaproponowane przez Autorkę ujęcie polityki można odczytywać jako konstruktywistyczne – zgodnie z nim polityka jest taka, jak ją rozumieją politycy reprezentujący różne samoopisy systemu politycznego i wcielający je konsekwentnie w życie.

Inną podstawową kategorią socjologii i psychologii polityki jest pojęcie władzy. Andrzej Czajowski w artykule pt. *Władza w ujęciach socjologicznym i psychologicznym* bardzo kompetentnie przedstawia całą paletę definicji władzy, poczynawszy od ujęć najszerzych, aż po wąskie. Podkreśla jednocześnie, że „[k]luczowe dla ujęcia socjologicznego jest pojęcie stosunku społecznego”, a „[w]zajemna relacja między stronami (podmiotami) stosunku społecznego jest regulowana normami społecznymi (prawnymi, obyczajowymi, moralnymi, religijnymi)” (s. 62). Władza pojmowana jako stosunek społeczny jest zjawiskiem społecznym *par excellence*, odmiennym od nieuwarunkowanych normatywnie zależności faktycznych, takich jak wpływ, manipulacja oraz przemoc (Pałeczki, 2002, s. 192–197).

Kolejnym ważnym zagadnieniem, omówionym w recenzowanym tomie, jest problematyka elit. W haśle pt. *Pojęcie i teoria elity, elityzm a elitaryzm* autorstwa Marka Żyromskiego znajdziemy wnikliwą charakterystykę sylwetek i koncepcji włoskich prekursorów namysłu nad elitami – Gaetana Moski, Vilfreda Pareta i Roberta Michelsa. Autor pokazuje następnie, jak antydemokratyczna u swych początków teoria elity współcześnie, za sprawą neofunkcjonalnego paradygmatu elitystycznego, zbliżyła się do myśli demokratycznej. Rozważania te warto by uzupełnić o krótkie przedstawienie koncepcji elit symbolicznych, które uczestniczą w ustalaniu porządku i hierarchii w obszarze znaczeń i wartości. Intelktualiści, dziennikarze, eksperci i celebryci, kontrolując dyskurs publiczny i narzucając „prawomocne objaśnienia” rzeczywistości, pośrednio wpływają na decyzje polityczne (Stachowiak et al., 2014, s. 7–20).

W nowym słowniku poświęconym polityce nie mogło też zabraknąć omówienia wpływu nowych technologii na stosunki polityczne. Mirosław Lakomy, przedstawiając tę tematykę, dowodzi swych kompetencji nie tylko w dziedzinie nauk o polityce, ale także

w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych. Jak przypomina Autor, media społecznościowe postrzegano początkowo jako platformę swobodnej, otwartej debaty publicznej pomiędzy zaangażowanymi obywatelami. Obecnie jednak w świecie wirtualnym coraz częściej dochodzą do głosu stanowiska radykalne, a zamiast dyskusji zmierzającej do porozumienia obserwujemy zamykanie się w tzw. komorach pogłosowych, potwierdzających i wzmacniających indywidualne przekonania (s. 364–365). Można powiedzieć, że media społecznościowe poszerzyły pole polityczno-medialnej i komercyjnej inscenizacji konfliktu między rządem a opozycją (por. Matuszek, 2007, s. 57–70), instrumentalizując przy tym część swych użytkowników.

Zarysowałem powyżej tylko niektóre z zagadnień poruszanych w tej ważnej i potrzebnej publikacji, stworzonej przez grono polskich uczonych – socjologów, psychologów, politologów, i znakomicie zredagowanej przez Krzysztofa Łabędzia. Wspomniana na wstępie refleksyjność instytucjonalna późnej nowoczesności, w której socjologia i psychologia mają istotny udział, przekłada się na refleksyjność indywidualną. Margaret S. Archer, prezydent Papieskiej Akademii Nauk Społecznych w latach 2014–2019, definiowała refleksyjność jako praktykę postrzegania siebie w kontekście społecznym. Tego rodzaju namysł określa,

co zrobimy z ograniczeniami i możliwościami, z którymi się stykamy, [...] i czy uznamy za warte zachodu dołączyć do innych w zorganizowanych staraniach na rzecz zmiany lub zbiorowej obrony *status quo* (Archer za Mrozowicki, 2013, s. XXV).

Chodzi zatem nie tylko o nabywanie wiedzy i kompetencji społecznych, ale także o współtworzenie społeczeństwa obywatelskiego. W świecie wysoce złożonym, pełnym niepokoju i niepewności, człowiek dzięki refleksyjności może odzyskać sprawczość. W takim szerszym kontekście ukazuje się znaczenie recenzowanej książki i całej imponującej serii „Słowników Społecznych”.

BIBLIOGRAFIA

- Giddens, A. (2010). *Nowoczesność i tożsamość*. Warszawa: PWN.
- Matuszek, K.C. (2007). *Niklasa Luhmanna socjologia bez człowieka*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Mrozowicki, A. (2013). Człowieczeństwo: struktura i sprawstwo w teorii socjologicznej Margaret S. Archer. W M.S. Archer, *Człowieczeństwo. Problem sprawstwa* (s. VII–XL). Kraków: NOMOS.
- Pałeczki, K. (2002). Wprowadzenie do normatywnej teorii władzy politycznej. W B. Szmulik, M. Żmigrodzki (Red.), *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce* (s. 183–217). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Stachowiak, J., Nowicka, M., Franczak, K., Czyżewski, M. (Red.) (2014). *Dyskurs elit symbolicznych. Próba diagnozy*. Warszawa: SEDNO.

Krzysztof C. Matuszek

<http://orcid.org/0000-0002-5181-0068>

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

DOI: 10.35765/HP.2847